

Poročila, ocene

Majda Cencič: *Šola za znanje učiteljev*

(Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Založba Annales, 2004, 241 strani)

Za vsakega študenta, diplomanta in profesorja neke študijske smeri je veliko vredno, če pozna zgodovino razvoja izobraževanja svoje stroke oz. pot do današnjega študijskega programa, prostorov in neotipljive, a specifične fakultetne klime, ki je nastajala, se brusila in oblikovala več desetletij. Diplomanti in profesorji Pedagoške fakultete smo tako delo dobili z znanstveno monografijo z naslovom *Šola za znanje učiteljev* avtorice Majde Cencič. Delo natančno oriše zgodovino izobraževanja učiteljev, pri čemer se predvsem posveča razvoju izobraževanja učiteljev za zgodnje poučevanje, in to na območju Primorske. Da se delo večinoma posveča temu območju, nakazuje tudi sam podnaslov knjige z besedami *Od učiteljskih tečajev do Univerze na Primorskem*. Čeprav je monografija posvečena zgodovini izobraževanja tako imenovanih učiteljev razrednega pouka, pa je v povezavi z njim omenjena tudi zgodovina izobraževanja učiteljev za višje razrede osnovne šole in gimnazije.

Monografijo je avtorica razdelila na 10 poglavij, delo začne z uvodom in konča s sklepnimi mislimi. Osrednji vsebinski del monografije, sestavljen iz osmih poglavij, pa je namenjen zgodovinskemu prikazu izobraževanja učiteljev, od prvih začetkov izobraževanja za učiteljski poklic v obliki pedagoških tečajev za učitelje prek nastanka in razvoja učiteljskih, zaposlovalnih tečajev med prvo svetovno vojno, izobraževanja učiteljev v obdobju italijanske vlade (med prvo in drugo svetovno vojno), partizanskih šol in učiteljskega izobraževanja med drugo svetovno vojno, tečajev in učiteljskih prvo desetletje po drugi svetovni vojni, nastanka petletnih učiteljskih, nastanka oddelkov Pedagoške akademije in vse do univerzitetnega izobraževanja profesorjev razrednega pouka ter ustanovitve Univerze na Primorskem. Najobsežnejše poglavje je namenjeno opisu nastanka in razvoja učiteljskih, večji poudarek pa je tudi na izobraževanju učiteljev prvo desetletje po prvi svetovni vojni, partizanskem šolstvu med drugo svetovno vojno ter razvoju od petletnih učiteljskih do Pedagoške fakultete.

Avtorica začne vsako poglavje s kratkim pregledom družbeno-političnih razmer, nadaljuje z glavnimi značilnostmi osnovnošolskega šolstva v tem obdobju, pri čemer zajame v analizo vse slovensko ozemlje, osrednjo pozornost pa namenja prikazu učiteljskega usposabljanja na območju Primorske. Posamezno poglavje konča s sklepom, ki povzame glavne predstavljene misli. Povezava med družbeno-političnimi razmerami, šolskim sistemom ter posledicami, ki se kažejo v spremembah na področju izobraževanja učiteljev, dajejo delu znanstveno izvirnost in odličnost.

Delo, ki je nastalo ob 30. obletnici delovanja Pedagoške fakultete Koper, se izredno poglobljeno, sistematično in uravnoteženo loteva zgodovine

izobraževanja učiteljev na Primorskem. Avtoričino poznavanje pedagogike, občutljivost za izobraževanje učiteljev in čut za zgodovino dajejo delu izredno berljivost in privlačnost. Knjigo odlikuje tudi bogato slikovno gradivo (npr. fotografije šolskih razredov, šolskih prostorov), ki je skrbno izbrano in ima veliko izpovedno vrednost, saj zelo nazorno odslikava duh časa. Monografiji daje svežino in zanimivost. Med slikovnim gradivom velja poleg slik izpostaviti tudi spričevala, in sicer vse od začetkov izobraževanja učiteljev do danes. Fotografije izvornih spričeval prikazujejo predmetnik šolanja učiteljev v različnih obdobjih, predvsem pa omogočajo stik z realnim življenjem, izražajo čas v preteklosti v izkazih o šolskem uspehu, ki so tudi danes osrednji dokument ocenjevanja znanja v šolstvu. Izpostaviti velja tudi navedbo več citatov iz arhivskega gradiva, s katerimi avtorica podkrepljuje svojo pripoved razvoja šolstva in z njim pogojenega razvoja, kot pravi naslov dela, Šol za znanje učiteljev. Pohvaliti je treba tudi bogate spremljevalne opombe in dodatna pojasnila, zapisane v obliki sprotnih opomb na dnu strani, ki dajejo delu dodatno težo, saj omogoča poglobljen raziskovalni instrumentarij. Ob koncu monografije so priloženi sezname uporabljenega arhivskega gradiva, literature, kratic in okrajšav. Mogoče bralec pogoša le še predstavitev avtorice, ki bi bila ob tako obsežno opravljenem delu vsekakor zelo dobrodošla.

Z znanstveno monografijo *Šola za znanje učiteljev* je mogoče študirati različna področja razvoja pedagoške znanosti. Izpostaviti velja razvoj feminizacije učiteljskega poklica, predmetnika tako na učiteljišču kot tudi v osnovni šoli, znanstvene periodike s področja poučevanja in učenja, razvoj vloge slovenskega jezika ter zapis o Kopru kot središču današnjega učiteljskega izobraževanja na območju Primorske.

Iz monografije lahko razberemo pogloblitve vzvode v preteklosti, ki so vodili do današnje domala popolne feminizacije učiteljskega poklica. Pomembna prelomnica je bil tretji avstrijski osnovnošolski zakon iz leta 1869, ki je prvič v zgodovini omogočil slovenskim dekletom enakovredno učiteljsko izobraževanje kot njihovim vrstnikom. Tako pa je tretji avstrijski osnovnošolski zakon, kot piše avtorica, odprl ženskam pot v edini intelektualni poklic, ki je bil takrat dostopen za dekleta. To dejanje je pomenilo priložnost za dekleta, ki so v vedno večjem številu vstopala v učiteljske vrste, proces feminizacije v preteklosti povsem moškega poklica se je začel. Pa vendarle so bile kljub vedno večjemu deležu učiteljic v šolstvu v vrednotenju dela posameznega spola precejšnje razlike. Na primer v sedemdesetih letih 19. stoletja so učiteljice dobivale v Avstriji le 80 odstotkov učiteljske plače ob enakih pogojih v primerjavi z moškimi učitelji. Utemeljitev navedenega je bilo dejstvo, da jim ni treba vzdrževati družinskih članov. Če pa so se v obdobju službovanja poročile, pa so iz učiteljskih vrst celo prostovoljno izstopile. Prikaz razvoja vloge ženskega in moškega učitelja v naši družbi nam pomaga razumeti današnje stanje, razmišljanje in vzorce vedenja, ki so odsev dogodkov v preteklosti.

Za študenta vsake študijske smeri je zanimivo vedeti in razumeti, kako je nastal predmetnik njegovega študija. Zakaj študira prav določene predmete in v določenem obsegu. Gre za uveljavljene interese nekaterih učiteljev, političnih

reform ali pa so korenine globlje v preteklosti. Zgodovina prikaza razvoja šole za učitelje nam zelo lepo prikaže, kako se je predmetnik današnje Pedagoške fakultete dopolnjeval in spreminjal od prvih začetkov izobraževanja za učiteljski poklic do današnje Univerze na Primorskem. Vidimo lahko, da je današnji predmetnik oz. študij zgodnjega poučevanja in učenja nič več in nič manj kot odsev preteklosti, prehojene poti v dvesto letih učiteljskega izobraževanja.

Monografija se dotakne tudi razvoja znanstvene periodike, namenjene vprašanjem zgodnjega poučevanja in učenja. Prvi pedagoški časnik Popotnik, ki je izhajal v letih med 1880 in 1941, pomeni zametek za današnje znanstvenopedagoško periodiko.

Delo pa ne govori samo o učiteljih, šolstvu in učiteljiščih, temveč tudi o vlogi slovenskega jezika. Kaže na njegovo zatiranje, ponovno oživljanje in je tako pomemben presek časa med prvimi podatki o šolstvu in vse do danes. V (ne)upoštevanju slovenskega jezika v šolah in na učiteljiščih v preteklosti je viden vpliv germanskih sosedov na severu in romanskih na zahodu. Prikazana je vloga šolstva kot pomembnega soodločevalca v procesu ohranjanja slovenskega jezika in nacionalne identitete.

Avtorica nam v delu predstavi vsa pomembna učiteljska primorska mesta, kot so Gorica, Tolmin, Trst, Pulj in Koper. V poteku zgodovinskih dogodkov vidimo, kako je Koper dobil učiteljišče in kako se je le-to razvijalo vse do današnje Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. Avtorica nam predstavi ključne oz. prelomne točke v času, ki so zasukali potek dogodkov v znano smer, in ne v katero drugo. *Šola za znanje učiteljev* je tako predvsem delo, ki nam pomaga razumeti nastanek in umeščenost Pedagoške fakultete v Koprju ter posledično tudi celotne Univerze na Primorskem. Prva šola, namenjena izobraževanju učiteljev, je začela delovati v Koprju v šolskem letu 1872/73, ko se je 15. septembra 1872 odprlo moško italijansko učiteljišče (*Scuola magistrale maschile in Capodistria*). Koper je imel pomembno vlogo tudi leta 1875, ko je bilo med tremi mesti z moškimi učiteljišči, Trstom, Gorico in Koprju, prav Koper tisto mesto, ki je bilo izbrano za moško učiteljišče, ki bo služilo vsej Primorski in postalo trojezično, preostali, v Trstu in Gorici, sta bili ukinjeni. Italijansko učiteljišče v Koprju je tako dobilo še slovenski in hrvaški oddelek učiteljišča. Zakaj je bil med dvema močnejšima mestoma izbran ravno Koper, navaja avtorica razlago Vilharja (1975), ki pripisuje rezultat naslednjim dogodkom in razlogom:

- malo dijakov v vseh treh primorskih učiteljiščih je pogojevalo združitev v eno samo učiteljišče ter zaprtje drugih dveh;
- Koper je bil v primerjavi z Gorico in Trstom veliko mirnejše mesto, brez izgredov;
- Koper je bil zaradi geografske lege med vsemi tremi mesti v največjem stičišču vseh treh dežel, Slovenije, Italije in Hrvaške.

Prvo slovensko učiteljišče v Koprju je pomenilo enega izmed odločilnih korakov za razvoj Koprja. Učiteljišče je omogočilo in spodbudilo odprtje prve slovenske osnovne šole v Koprju (šolsko leto 1875/76), ki je bilo posledica ustanovitve praktične vadnice za gojence slovenskega učiteljišča. Koprsko učiteljišče je bilo tudi prvo, ki je ob hospitacijah, ki so bile v tretjem letniku

šolanja, uvedlo zadnje leto šolanja na vadnicah še praktične vaje (povprečno 6 ur na teden). Prvim samostojnim učnim nastopom prihodnjih učiteljev so tako kot dandanes sledili kritični pogovori z analizo nastopa. Vse to se je dogajalo v Kopru že v sedemdesetih letih 19. stoletja.

Sklenemo lahko, da znanstvena monografija *Šola za znanje učiteljev* ponuja vpogled v razumevanje današnjega študijskega programa izobraževanja učiteljev. Prinaša odgovore na mnoga osebna in skupna vprašanja, ki zadevajo tovrstno izobraževanja, in pojasnjuje razvoj tako imenovanega »učiteljskega duha«. A ne gre zanemariti tudi dejstva, da nam to delo z zgodovinskimi pričevanji in dokazi predstavlja dolgo prehojeno pot, ki jo ima učiteljski poklic. Če je univerzitetni študij razrednega pouka prisoten v slovenskem akademskem prostoru slabih dvajset let, pa vidimo, da ima izobraževanje učiteljev v celotnem intelektualnem prostoru globoke korenine. Poznavanje zgodovine pomeni za študenta, diplomanta in profesorja današnje pedagoške fakultete razumevanje današnjega stanja, ob tem pa mu daje tudi občutek veličine, pomembnosti in potrebnosti učiteljskega poklica v slovenski družbi. O slednji pomembnosti učiteljskega poklica lepo govori naslednji odstavek (str. 153): *»Učiteljski poklic je po svojih zahtevah eden izmed onih poklicev, pri katerih odločuje najprej talent, tj. prirojene dispozicije, potem šele izobrazba. Človeka je mogoče izobraziti za take poklice le tedaj, če jim je dala narava za to posebne darove. Kdor nima darov, ga najboljša šola ne more usposobiti za uspešno poklicno delo. Zato bomo morali od onih, ki se bodo želeli posvetiti vzgojnemu delu, odbrati samo ono mladino, ki bo v šolskem letu, v življenju in pri psihološkem opazovanju pokazala svoje vzgojne talente.«*

Poznati zgodovino pomeni razumeti sedanjost, razumeti duh današnjega izobraževanja profesorjev razrednega pouka na univerzi na Primorskem. Iz bogatega dela Majde Cencič vidimo, da je bila vzpostavitev izobraževanja primorskih učiteljev naporno delo, v katerega je bilo vloženo veliko truda, osebnih prizadevanj in volonterskega dela predhodnikov današnjih učiteljev. Menim, da moramo ceniti in spoštovati to delo ter v tem duhu delovati tudi v prihodnje. Danes je izobraževanje profesorjev razrednega pouka univerzitetni študij – študij, ki prerašča samo poklicno izobraževanje in se usmerja v razvoj svoje znanosti, znanosti zgodnjega poučevanja in učenja, ki je edinstvena za Pedagoško fakulteto. Pričujoča znanstvena monografija si zato vsekakor zasluži pozornost vseh učiteljev, ki so bili študenti v delu navedenih učiteljskih šol, ter pozornost tudi v vseh današnjih in jutrišnjih učiteljev, da bodo znali razumeti, predvsem pa spoštovati in ceniti svojo stroko in s tem Pedagoško fakulteto.

Dr. Joca Zurc